

of the Wāfidiyya Mongols took place during the reigns of two sultans: Baybars al-Bunduqdārī (638-77/1260-77), a great admirer of the Mongols, and al-ʿĀdil Kitbughā (694-6/1295-7), who was himself an Oirat Mongol. Baybars even let part of them join the élite corps, the Bahriyya regiment. However, the influx of these Mongols frightened him: "I fear there is something suspect in their coming from all sides" (al-Makrīzī, *Sulūk*, v, 515 ll. 1-6; Ibn ʿAbd al-Zāhir, ed. Ṣadaqa, 105). A measure which he took to neutralise them was to disperse them within much bigger numbers of the Royal Mamlūks (*yufarrīkūhum kull djamāʿa bayna ad-ʿāfiḥā min al-mamālik al-sultāniyya*, Ibn ʿAbd al-Zāhir, 59, l. 1).

Baybars is said to have appointed from amongst them commanders from the rank of Amīr of a Hundred downwards (*ibid.*, 58 l. 19; al-Makrīzī, *Khitāt*, ii, 117; Sato, *State and rural society*, 101). Yet it seems that no specific Wāfidī Mongol appointed to that high rank by Baybars has been noted till now by any scholar. The only Wāfidī Amīr of a Hundred noted by the present writer in the reign of that sultan was a Khʿārazmian, who was related to him by marriage (see Ayalon, *Wāfidiyya*, 93 n. 26a. On the Khʿārazmian and Kurdish *Wāfidiyya*, who preceded the Mongols, see *ibid.*, 94-7).

Sultan Kitbughā had to conform to the Mamlūk policy towards the Wāfidiyya, who arrived in 695/1296 in huge numbers (10,000 according to some versions, 18,000 according to others). First of all, he returned to the older policy of separating the leaders from their soldiers, by letting only the leaders enter Egypt and forcing the rest to stay in Syria, settling many of them in its devastated coastal area, as was the case with the earlier Wāfidiyya newcomers. Of their chiefs (numbering between 113 and 300, according to different accounts), only their head, Turghāy, a son-in-law of the ʿĪl-Khānid Hülegü [*q.v.*] received the medium rank of Amīr of Forty (Zetterstéen (ed.), *Beiträge zur Geschichte der Mamlukensultane*, Leiden 1919, 38 l. 21; Ibn Taghribirdī, *Nuḡūm*, ed. Cairo, viii, 60 l. 6). Kitbughā did try, during his short reign, to raise the status of his compatriots, but failed because of the stubborn antagonism of the Royal Mamlūks. It is also stated that one of the two major reasons of his deposition was his favourable attitude to his fellow-Oirats. The Oirats continue to play a political role until the early part of al-Nāṣir Muḥammad b. Ḳalāwūn's third reign (709-41/1309-40). Subsequently, they were on the decline, and in 733/1333 we find them or their descendants as attendants or servants (*atbāʿ*) to the Mamlūks in the Cairo citadel (*Sulūk*, ii, 83 ll. 8-13).

The wide, and usually unbridgeable, gap separating the Mamlūks and non-Mamlūks arriving in the Sultanate, even when the non-Mamlūks belonged to the most highly-appreciated military stock, is well illustrated in the case of the Oirats. Kitbughā and Salār, both of them belonging to that ethnic group, and who arrived in the Sultanate as slaves, rose to the highest ranks, whereas the head of many thousands of Oirats, who arrived there as free men, did not rise above the rank of a medium *amīr*, in spite of his close family connection with one of the greatest Mongol Khāns.

After the influx of the Oirats, the Wāfidiyya migration greatly dwindled until it disappeared for good. At that period, when migration no longer posed any danger to the Mamlūks, they became more generous in bestowing the rank of Amīr of a Hundred on a very small number of immigrants belonging to that category.

Bibliography: D. Ayalon, *The Wāfidiyya in the*

Mamluk kingdom, in *IC*, (1951), 89-104; idem, *The European-Asiatic steppe: a major reservoir of power for the Islamic world*, in *Proc. of the 25th Congress of Orientalists, Moscow 1960*, Moscow 1963, ii, 47-52; idem, *The Great Yāsa of Chingiz Khan—a reexamination. Part C. The position of the Yāsa in the Mamlūk Sultanate*, in *SI*, xxxvi (1972), 113-58, and esp. 124, 134-7, 141-5, 147; R. Amitai-Preiss, *Mongols and Mamlūks. The Mamlūk-ʿĪlkhānid war, 1260-1281*, Cambridge 1995, index s.v. Wāfidiyya; Tsugitake Sato, *State and rural society in medieval Islam. Sultans, Muḡta's and Fellahun*, Leiden 1997, 92, 95, 99-104, 235, 252, 258.

(D. AYALON)

WĀFIR ("the ample, abundant"), the name of an Arabic poetic metre, the first metre of the second circle in al-Khalīl's classification [see 'ARŪD] of which the commonest pattern (*wāfir-1*) is:

◡ - ◡ - | ◡ - ◡ - | ◡ - - || ◡ - ◡ - | ◡ -
◡ - | ◡ - -

The two consecutive short syllables alternate with one long syllable (48% of all variable positions in al-Mutanabbī's *wāfir* poems taken together are filled with a long syllable, 52% with two short syllables), but the incidence of double short syllables in the second foot of each hemistich appears to be higher than in the first foot (unpublished scansion data).

Occasionally, the first syllable is lacking in opening lines of the poem, a phenomenon called *kharm*, examples of which are al-Nābigha, no. 31; 'Antara, nos. 1, 12; Ṭarafa, no. 7; Zuhayr, no. 5 (ed. W. Ahlwardt, *The ḡivans of the six ancient Arabic poets*, London 1870); two *Mufaḡḡaliyyāt* poems: nos. 13, 35 (ed. Ch. J. Lyall, Oxford 1921); and four poems in the *Hamāsa* of Abū Tammām: nos. 116, 159, 188, 696 (al-Marzūḳī, *Sharḥ ḡivān al-hamāsa*, ed. Aḡmad Amīn and 'Abd al-Salām Hārūn, Cairo, 1951-3).

Throughout the first 300 years of Arabic poetry, the use of the *wāfir* metre appears to be fairly constant: up to 10% of the poems originating from what D. Frolov calls "the metrical school of al-Ḥīra", and up to 20% of the compositions by poets from the "Bedouin metrical school" (see his *Notes on the history of 'Arūḡ in al-Andalus*, 91, 93). Frolov's data may be compared with those in the graph in J. Bencheikh, *Poétique arabe*, 225.

In a discussion of the aesthetic value of different metres, Ḥāzīm al-Ḳarṭāḡiannī [*q.v.*] places this metre, together with *kāmīl*, after *ṭawīl* and *basīṭ* (see his *Minhādī al-bulaghā' wa-sirādī al-udabā'*, ed. Muḥammad al-Ḥabīb Ibn al-Khōḡḡia, Beirut 1986, 268).

Two truncated (*maḡḡzū'*) *wāfir* types, labelled *wāfir-2* (◡ - ◡ - | ◡ - ◡ - || ◡ - ◡ - | ◡ - ◡ -) and *wāfir-3* (◡ - ◡ - | ◡ - ◡ - || ◡ - ◡ - | ◡ - -), are occasionally found. Examples in the work of 'Umar b. Abī Rabī'a (P. Schwarz, *Der ḡivān des 'Umar Ibn Abi Rebi'a*, Leipzig 1901-9) are nos. 47, 166, 219, 284, 301, 317, 340, 366, 375, 404, 407 for *wāfir-2*; and 104, 110, 298, 347 for *wāfir-3*. The metrical irregularities in nos. 104, 166, 298 (Schwarz, *op. cit.*, iv, 179) can perhaps be explained as a mixture of metres, due to the similarity between the truncated *wāfir* and *hazaḡī*.

In modern poetry, *wāfir* continues to be used, albeit sparingly (S. Moreh, *Modern Arabic poetry 1800-1970*, 219, has six poems in *wāfir* or a *wāfir*-like metre in a sample of 759 modern poems). Badr Shākīr al-Sayyāb (1926-64 [*q.v.* in Suppl.]) mixes *wāfir* and *raḡīaz* in his poem *Fī 'l-maḡḡrib al-'arabī* (see S.K. Jayyusi, *Trends and movements in modern Arabic poetry*, Leiden 1977, ii, 729).

Bibliography: G.W. Freytag, *Darstellung der arabischen Verskunst*, Bonn 1830, 133-4, 203-11;

عطاری

مکتب وقوع شمرده‌اند. به گفته شبلی نعمانی، وحشی بافقی آغاز کننده و پایان دهنده این شیوه بوده است؛ اما این نظر نادرست می‌نماید، زیرا رگه‌هایی از واسوخت‌گویی در شعر شاعران پیش از سده دهم هجری، یعنی قبل از پیدایش مکتب وقوع، نیز یافت می‌شود و واسوخت با زوال شیوه وقوع از بین نرفت و تا مدت‌ها پس از آن در هند مرسوم بود. این قدر می‌توان گفت که وحشی نخستین شاعری است که مشخصاً واسوخت سروده است. واسوخت در شعر ریخته جایگاهی ویژه دارد. همچنین، می‌توان گفت در برابر سوخت قرار دارد که شاعر در آن، سوز و گداز عاشقانه خویش را برای معشوق می‌سراید و با این‌که توجهی از او نمی‌بیند، از عشق خود دست نمی‌کشد. (← سبک شناسی)

منابع: انواع شعر فارسی، ۶۱۲-۶۱۵؛ دایرة المعارف ادبیات و صنعت تاجیک، ۳۳۶/۱؛ سبک شناسی شعر، ۲۷۲، ۲۷۶-۲۷۷؛ شعرالمجم، ۱۶/۳؛ مکتب وقوع، ۴، ۶۸۱-۶۸۸؛ واژه‌نامه هنر شاعری، ۲۵۳.
آتشین

واسونک (vā.su.nak)، ترانه ویژه مراسم عروسی که در مراحل مختلف ازدواج، از خواستگاری تا جشن عروسی، به صورت گروهی و با پایکوبی و دست‌افشانی خوانده می‌شود. مضمون واسونک‌ها برگرفته از سنت‌ها و آداب و رسومی است که در هر یک از این مراحل به اجرا درمی‌آیند. راوی این ترانه‌ها برحسب موضوع، مادر و پدر عروس، عروس، مادر و پدر داماد، داماد و دیگران هستند. مثلاً در این واسونک که هنگام بردن عروس به خانه داماد خوانده می‌شود: «نون و پنیر آوردیم - دخترتونو بردیم/ نون و پنیر ارزونی تون - دخترنمی‌دیم بهتون»، مادر و پدر داماد با مادر و پدر عروس گفتگو می‌کنند. یا واسونک: «من نمی‌آم، من نمی‌آم، خونه بابام بهتره - دولت بابام زیاده، آرزویم همسره» از زبان عروس بیان می‌شود. واسونک از دیدگاه جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی اهمیت دارد و از مقوله ادبیات شفاهی* است. شاید ریشه این واژه، و استنادن به معنای باز پس گرفتن باشد. وزن و قافیه در واسونک‌ها، با وزن و قافیه دیگر شعرهای عامیانه مشابه است و تفاوتشان فقط در کاربرد و محتوا است.

منابع: انواع شعر فارسی، ۱۳۸؛ بررسی وزن شعر عامیانه، در صفحات فراوان؛ نوشته‌های پراکنده، ۳۶۱، ۳۶۲.

وافر (vā.fer)، در لغت، به معنی بسیار و افزون، و در اصطلاح عروض، یکی از بحرهای متفق‌الارکان عروضی است که از تکرار رکن مفاعلتن یا زحاف‌های آن به دست می‌آید. وافر همراه کامل* از دایره دوم خلیل بن احمد، یعنی دایره مؤتلفه، بیرون می‌آید. این بحر را از آن جهت وافر می‌گویند که در ارکان آن متحرک بسیار است. وافر در شعر فارسی کاربرد کمی دارد و مختص شعر عرب است. در عربی این بحر بیشتر به صورت مسدس به کار می‌رود، ولی در شعر فارسی شکل مثنی آن نیز کاربرد دارد. برخی کاربرد مثنی این وزن را از ابتکارات مولوی می‌دانند. مزاحفات این بحر را به اختلاف هفت و ده دانسته‌اند که پرکاربردترین آن‌ها مقطوف، معصوب، مقطوص، مقطوع، مقوص و مضممر است. برخی از اوزان این بحر که در فارسی به کار رفته، از این قرار است: وافر مربع / وافر مجز و سالم (مفاعلتن مفاعلتن): «بدی چه کنی به جای کسی - که او نکند به جای تو بد»، وافر مسدس سالم / وافر وافی همه سالم (مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن): «بتا غم تو برین دل من بزد علمی - چنان‌که از او به گرد جهان شدم علمی»، وافر مثنی سالم (مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن): «چه شد صنما که سوی کسی به چشم وفا نمی‌نگری - ز رسم جفا نمی‌گذری طریق وفا نمی‌سپری»، وافر مسدس مقوص (مفاعیل مفاعیل فعولن): «اگر یار مرا باز نوازد - دلم با غم سوداوش بسازد»، وافر مسدس معصوب مقطوف (مفاعیلن مفاعیلن فعولن): «نگارینا به صحرا شو که عالم - چو روی خوب تو گشته است خرم»، وافر مسدس مقطوف (مفاعلتن مفاعلتن فعولن): «چو برگذری همی‌نگرم به رویت - چرا نکنی بتا نظری به سویم» و وافر مسدس مقطوف معصوب (مفاعیلن مفاعلتن فعولن): «ز دست آن صنم به صد احترامم - دل من می‌تپد به یرم چه سازم؟»

منابع: بررسی منشاء وزن شعر فارسی، ۸۳، ۸۶؛ دایرة المعارف فارسی، ۳۱۲۳/۳؛ درة نجفی، ۱۲-۱۳، ۳۴، ۴۰، ۴۳؛ زحاف رایج در شعر فارسی، ۱۱۲-۱۱۳؛ شجرة العروض، ۱۳، ۱۶، ۴۲-۴۳؛ عروض سبئی و قافیه جامی، ۶۹؛ عروض فارسی، ۱۲۶؛ فرهنگ بلاغی - ادبی، ۱۱۹۸/۲؛ فرهنگ عروضی، ۱۵۱-۱۵۲؛ لغت‌نامه، زیر «وافر»؛ المعجم، ۶۸، ۷۰، ۸۱-۸۲؛ معیار الاشعار، ۴۵؛ نقد الشعر، ۲۱۰-۲۱۱؛ واژه‌نامه هنر شاعری، ۲۹۰؛ وزن شعر فارسی، ۱۶۷.

شکسبیا